

Антоні Гарэцкі: забыты паэт

правамерна..

Antoni Głowacki.

злучаюцца, запісваў на паперы свае уражэнні і пачуцці”.

Падчас кампаніі 1812 г. Гарэцкі быў ад’ютантам генерала Станіслава Мелжынскага і атрымаў вядомасць сваімі “абознымі песнямі”. Прыняў удзел і бітвах пад Смаленскам, Мажайскам, Таруцінам. Пасля бітвы пад Мажайскам, 11 кастрычніка, Напалеон зрабіў яго кавалерам Ордэна Ганаровага легіёна.

Параза французскіх войскаў надоўгі гады пакінула смутак у душы паэта, у 1818 г. ён апублікаваў у “Тыгодніку Польскім” верш пад назвай “Бітва пад Беразіной” у якім выражаў свае расчараванне і жалз з гэтай нагоды.

У 1815 г. у чыны капітана Антоні звальняецца з войска і пасяляецца ў радзінным маёнтку Дусянентана рэчцы Рудамінка пад Вільняй. Аднак паэт меў яшчэ адзін радзінны маёнтак – Біскупцы ў Лідскім павеце дзе жыў працяглы час. Паўстанец 1863 г. Мірон Браніслаў Нарбут пісаў ў сваіх мемуарах “Ліда і лідзяне”: “Лідскі павет меў людзей, якія займалі не апошняе месца ў гісторыі айчыннай літаратуры: ... паэта Антонія Гарэцкага ... знакамітым талентам мастака вылучаўся заўчасна памёрлы сын Антона Гарэцкага, які пакінуў удаву Марыю, дачку нашага бессмяротнага паэта Адама Міцкевіча” (Ziemia Lidzka. 1997. № 26-27.). Алідскі гісторык і краязнавец А. Гржымайла–Прыбытка ў кнізе “Кароткі турыстычны даведнік па Лідскаму і Шчучынскаму паветах” напісаў: “... таксама ў Лідскім павеце неабходна наведваць маёнтак Біскупцы, які ў свой час быў маёмасцю і месцам жыхартства паэта Антонія Гарэцкага, аўтара баек, удзельніка Напалеонаўскіх войнаў і лістападаўскага паўстання” (Antoni Grzymala-Przybytko. Krótki przewodnik turystyczny po powiatach Lidzkim i Szczuczynskim. Lida. 1936. S.30.).

Таму замоўчваць імя Антонія Гарэцкага, як прад-стаўніка беларускай польскамоўнай літаратуры XIX стагоддзя не

У 1815-18 гг. Гарэцкі шмат вандруе па Еўропе. Маладога паэта і напалеонаўскага афіцэра з задавальненнем запрашалі у арыстакратычныя салоны Варшавы, Вены, Вільні, ён удзельнічаў у шматлікіх баях і пазнаёміўся з вялікай колькасцю людзей. “Гарэцкі, дзіўна непрыгожы, надзвычай любіў пекных жанчын. З першай сустрэчы зайтрыгавала яго вельмі

прыгожая Веляпольская, размаўляючы, ён ад вялікага хвалявання пачаў заікацца. Панна Веляпольская адказала яму смехам” – пісаў Станіслаў Мараўскі ва ўспамінах маладосці. На што абра-жаны паэт запісаў ёй у альбом: У тых верхах вечная памяць пра дзве хібы засталецца. Я заікнуўся, а пані з мяне смяецца. І скажу наічдакам, робячы парананне, Што вінавата тут прырода, а там дрэннае выхаванне (Пераклад С. Суднікі.)

Аднак паводле Юзафа Фальскоўскага “гэта была не панна, а пані Яна Веляпольская, з дому Патуліцкіх, жанчына дасціпная і разумная”. Яна адказала Гарэцкаму, даслаўшы яму ў Вену верш:

Памылка, хоць і дасціпная, ёсць мудрых прызнанне, Што смех – плод прыроды, як і заіканне. А хто смеху над слабай

плюцію байца, Той добрым выхаваннем не можа пахваліцца. (Пераклад С. Суднікі.) (S. Morawski, Kilka lat młodości mojej w Wilnie, Warszawa 1959. S. 458. 593-594.)

Паэт працягваў пісаць ваенныя вершы і палітычныя байкі, друкаваўся ў віленскіх (Dziennik Wileński, Wiadomości Brukowe) і варшаўскіх выданнях (Pamiętnik Warszawski, Tygodnik Polski i Zagraniczny). 8 чэрвеня 1818 г. Антоні Гарэцкі быў прыняты ў сябры Таварыства шубраўцаў у Вільні. Згодна са статутам таварыства ён атрымаў псеўданім на падставе літоўскай міфалогіі **Варну** (Wagru), бажка вайсковай пабудкі. (Jolanta Orłowska. Gorecki Antoni (1787-1861). Zolnierz czy poeta? // Nasz Czas. № 32 (521) 2001.).

У 1818 г. Гарэцкі ажаніўся з Веранікай Эйдзятовіч, дачкой землеўладальніка з Аўгустоўскага ваяводства. Відочна яна была вельмі прыгожай жанчынай, бо Станіслаў Мараўскі называў яе “Рафаэлевай мадоннай”. Маладая сям’я пасялілася ў Дусянетках, паэт часта бываў у Вільні, наведваў Варшаву. 5 траўня 1825 г. нарадзіўся першы сын Тадэвуш, потым нарадзіліся сын Людвік і дачкі Ружа, Каміла і

Ганна. Дом Гарэцкіх заўжды быў адчынены для гасцей, гаспадары часта ладзілі так званыя “вясёлыя абеды” пра якія ведала ўся Вільня, і на якія збіраліся “вяршкі” віленскай інтэлігенцыі. Паэт любіў імправізаваць пры стала для гасцей, напрыклад: *Вінцо – дарагі дар неба, Але паводзьце асцярожна – Пры вінцы маўчаць не можна, А сёння маўчаць трэба.* (Пераклад С. Суднікі.) (Jolanta Orłowska. Gorecki Antoni (1787-1861). Zolnierz czy poeta? // Nasz Czas. № 32 (521) 2001.).

Падчас справы філаматаў менавіта ў Гарэцкіх адбываліся нарады з мэтай дапамогі студэнтам, збіраліся грошы. Жонка паэта – Вераніка Гарэцкая называлася паліцыяй сярод галоўных завадатараў збору грошай рэпрэсаваным студэнтам (Jerzy Borowczyk. Rekonstrukcja procesu filomatów i filaretów 1823 – 1824. 2003. Poznan. S.723.).

Папуляр-насць паэта расла, выдаваліся яго кнігі, ягоныя вершы хадзілі ў рукапісах. Аза патрыятычную байку пра фурымана, Гарэцкі быў нават на нейкі час арыштаваны ў Варшаве Вялікім князем Канстанцінам.

Напры канцы студзеня 1831 г. з ініцыятывы Лесявеля у Вільні паўстаў Цэнтральны Віленскі Камітэт, які павінен быў арганізаваць і ўзначаліць паўстанне на Літве. У склад камітэта увайшлі Антоні Гарэцкі, Станіслаў Шумскі, Людвік Забрыжцкі, Эдвард Ромер, Юстын Грабніцкі, Міхал Балінскі і Леан Рагалінскі.

Антоні Гарэцкі, як былы вайсковец, пры Камітэце выконваў абавязкі начальніка штаба. Ён удзельнічаў у баях пад Вількамерам і Тэльшамі, а перад канцом паўстання быў пасланы з дыпламатычнай місіяй у Швецыю, Англію і Францыю. Пры вяртанні, быў ледзь не арыштаваны ў Шчэціне але з дапамогай капітана англійскага карабля “Пенелопа” Вільгельма Рамсдэна яму удалося ўцячы. Потым англійскаму капітану паэт прысвяціў адзін са сваіх вершаў. На пачатку жніўня Гарэцкі разам з Міцкевічам ужо быў у Дрэздэне. Міцкевічу, як сябру па выгнанні 1831 г., таксама прысвечаны адзін з ягоных вершаў.

На радзіму паэт ужо не вярнуўся. Маёмасць яго была канфіскавана ўладамі (напрыклад, лідскі маёнтак Біскупцы секвестраваны ў 1833 г.). Вераніка Гарэцкая, жонка паэта, засталася адна. Шмат гадоў, гадуючы дзяцей, яна магла разлічваць толькі на сябе.

Пасля Дрэздана, Гарэцкі перабраўся ў Парыж. Хутка ў Парыж прыехаў генерал Юзаф Дварніцкі які карыстаўся вялікай папулярнасцю сярод эмігрантаў. Атачэнне генерала прапанавала выбраць Камітэт нацыянальных спраў з адзінаццаці сяброў. У склад камітэта абралі Гарэцкага, аднак хутка замест яго быў абра-

ны ксёндз Аляксандр Ялавіцкі. Абражаны паэт–ваяр вырашыў не браць болей удзелу ў палітычных справах. Калі потым яму яшчэ раз прапанавалі балатавацца ў склад камітэта ён адмовіўся.

Прыезд Адама Міцкевіча ў Парыж згуртаваў частку эмігрантаў вакол яго. З зімы 1833 г. ў Міцкевіча стала збіраліся Ігнат Дамейка, Багдан і Юзаф Залескія, Стэфан Вітвіцкі, Стэфан Зан, Гарэцкі, Багдан Янскі. Усё гэтыя людзі былі больш ці менш звязаныя з літаратурай. Акрамя Гарэцкага, неаблігі вершы пісаў Вітвіцкі, а Багдан Залескі быў нават вядомым паэтам. Менавіта гэтым асобам Міцкевіч чытаў толькі што напісаныя часткі паэмы “Пан Тадэвуш”.

Радаснай з’явай стала для Гарэцкага выданне ў 1834 г. яго першага паэтычнага зборніка ў эміграцыі “Паззія лічыва”, які апрох баяк змяшчаў і патрыятычную лірыку часоў паўстання. У 1837 г. выйшаў наступны том паэзіі Гарэцкага пад назвай “Байкі і новыя вершы”, у якім было шмат вершаў напісаных пад уплывам вядомага польскага містыка Тавянскага.

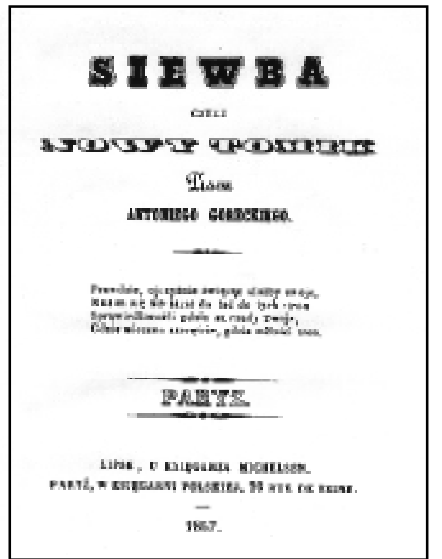
Як і Міцкевіч, Гарэцкі быў адным з самых адданных прыхільнікам дактрыны Тавянскага. Містычны запал паэта–афіцэра аднак хутка прайшоў. Восем адбыўся адыход яго ад “магістра” Тавянскага: “Пра адыход аднаго з двух найпершых адэптаў Тавянскага ... ходзяць такія чуткі. Аднаму з першых чытаў Тавянскі “Акт Веры” які, сам Пан яму прадыхтаваў. Гарэцкі слухаў чытанне “Акту” з увагай і набожнасцю, але калі нараніцу Тавянскі паклі-каў яго для падпісання гэтага “Акта”, паэт убачыў вялікую колькасць правак: “О магістр – кажа – Пан Бог не можа памыляцца, і што зробіць, ужо ніколі не правіць, і не Пан учора дыктаваў гэты “Акт”, калі сёння на ім столькі правак. І не падпісаў гэтую паперу” (J. Szela. A. Gorecki, Diabel izboze. Warszawa 1960, S. 10.).

Пасля адыходу ад Тавянскага, Гарэцкі пачаў кантактаваць з колам, якое гуртавалася вакол Яна Казмяна. Паэт востра крытыкаваў тэорыю свайго былога “магістра” аб магчымасці вяртання на радзіму праз веру, без высілкаў і барацьбы.

У 1843 г. выйшаў чарговы том ягонай паэзіі – “Польскі каласок” (“Kłosek polski”). У 1850 г. Гарэцкі выдае ў Парыжы кнігу паэзіі “Вольны голас” (Wolny głos). Пачынаючы з 1857 г. кнігі паэта выходзяць кожны год (“Siewba, czyli nowy tomik pism” (1857), “Nowy zbiorek” (1858), “Jesz-

cze tomik” (1859), “Nowe pismko” (1860), “Wiersze rozne, ktore napisal Walentego syn Antoni Gorecki” (1860), “Rozmaitosci” (1861)). Аднак крытыкі не высока ацанілі вершы, змешчаныя ў гэтых кнігах. Паэт сам адчуваў, што былога таленту ўжо няма, і моцна з таго пакутаваў.

У 1850 г. паэту ўдалося сустрэцца з сваім сынам, Тадэ-

вушам Гарэцкім. Тадэвуш вучыўся у Пецярбургскай імператарскай Акадэміі мастацтваў пад кіраўніцтвам Карла Брулова, і як адзін з самых таленавітых студэнтаў, ён атрымаў урадавую стыпендыю для ўдасканалвання за мяжой. На гэтыя грошы малады мастак прыехаў у Парыж, дзе пражыў 3 гады, потым стажыраваўся ў Іспаніі і Італіі. У 1857 г. Тадэвуш Гарэцкі вярнуўся ў Парыж і ажаніўся з Марыяй Міцкевіч – дачкой Адама. Маладыя засталіся жыць у Парыжы і апекавацца над састарэлым бацькам. Хворы Антоні Гарэцкі 4 гады пражыў у муніцыпальным доме здароўя. Падтрымкай для старога паэта, былі кантакты з сынам. Захавалася шматлістоў іх перапіскі, з якіх можна дазнацца не толькі пра сямейныя адносіны, але і пра жыццё эміграцыі і агульны стан палітыкі таго часу.

Антоні Гарэцкі памёр 18 верасня 1861 г. Пахаваны быў у могілках на Манмарсе. Удзел у пахаванні прыняў значная частка польскай эміграцыі, была і ганаровая варта французскага войска. Потым парэшткі паэта былі перазахаваныя ў сямейным склепе Гарэцкіх на могілках Манмарансі. Праўнук Антонія, Ежы Гарэцкі так апісваў гэтыя могілкі: “Могілка Манмарансі, якія называюцца “польскімі могілкамі”, былі адкрыты... праз двух маіх прадзедаў, Антона Гарэцкага і Адама Міцкевіча. Абодва пачулі тут нейкае падабенства з Літвой і выказалі нажаданне быць тут пахаванымі.” (Jolanta Orłowska. Gorecki Antoni (1787-1861). Zolnierz czy poeta? // Nasz Czas. № 32 (521) 2001.).

Ва ўспамінах сучаснікаў, Антоні Гарэцкі застаўся як чалавек надзвычай добры, шчыры і непасрэдны ў выражэнні сваіх пачуццяў. Гонар і справядлівасць ён лічыў для сябе галоўным у жыцці і быў нязломным у перакананнях.

Леанід Лаўрэш.

